

LBRIS

We know
books

Monica Dimitriu

Pe cărările iernii

Editura Ink Story
Pucioasa, 2024

Capitolul 1

În vremea aceea, când anul Domnului 1846 împletea ultimele zile, frigul și-a întins mâna rece peste ținuturile ardelenesti. Cerul, parcă milostiv, și-a deschis poarta, lăsând fulgii albi să danseze în văzduh, acoperind pământul cu un covor pur.

Se spune că în acele vremuri, două credințe și-au găsit loc în inima fiecărui om: una, religioasă, aducea speranța izbăvirii, iar cealaltă, țesută din superstiții, era oglinda fatalității din convingeri neclintite.

La începutul lui ianuarie 1846, s-a vestit în biserică sosirea Crăciunului din decembrie, într-o zi de vineri. Prorocirile legate de clima anotimpurilor s-au confirmat din pricina acelei zi a săptămânii.

Ca o consecință mistică, primăvara trebuia să fie ploioasă și s-a adevărit. Vara s-a anunțat umedă și a plouat mult. În schimb, seceta a ales toamna caldă și lungă, iar lunile geroase ale iernii s-au bucurat de ninsori bogate.

În plin sezon hibernal, peisajul a surprins arborii cu omătul răsfirat pe ramuri, iar jos, zăpada proaspăt depusă strălucea în faptul serii. O feerie care a învăluit și castelul construit în stil baroc din Coltău, comitatul Maramureș. Construcția cuibărită în mijlocul unui parc extins și ferită privirilor de o pădure de frasini, brazi, castani și pini canadieni a consemnat tăcută petrecerile răsunătoare sau partidele de vânătoare organizate de groful Teleki Șándor.

Ieșit să fumeze pe terasa dinspre nord a clădirii, un balcon susținut de console bogat decorate, a surăs nostalgic la ideea că a primit castelul cadou de la părinți în luna ianuarie, la împlinirea vârstei de douăzeci și cinci de ani, ca să-i stăvilească elanul tumultuos pentru aventuri și călătorii.

Familia deținea multe domenii răsfirate prin ținut, cu clădiri impunătoare precum aceea din Gornești¹, și-a amintit moșierul, dar mama lui adora colțul acela de rai și i l-a dăruit cu drag.

Pretențios numit castel, farmecul edificiului în care viețuia era accentuat de prezența obloanelor cenușii din lemn de la ferestrele ample, în ton cu țigla de pe acoperiș.

La intrarea principală deasupra ușii, blazonul familiei aplicat pe un disc heraldic reprezenta un scut cu patru cadrane, fiecare având un simbol diferit: o stea cu opt colțuri, o cruce cu brațe egale, o floare de crin și o pasăre cu aripile întinse. Deasupra scutului trona o coroană cu nouă brațe și două căști cu pene. Dedesubt, deviza familiei în latină: *Fideliter et constanter*² onora castelul cu încăperi mari, holuri impunătoare și boltite, într-un cuvânt casa lui, a realizat cu mândrie proprietarul, alintat de cei apropiați Leki.

De Sărbători aștepta musafiri, prieteni de suflet. Printre ei, Șándor Petőfi, poetul, cu doi ani mai tânăr, care-l poreclise „Contele sălbatic” pentru stilului său de viață neconvențional.

Vara petrecută la castelul din Coltău l-a inspirat pe tizul său, obișnuit să stea sub frunzișul bătrânului corn

¹ Gornești, mai demult Ghernesig, (în maghiară *Gernyeszeg*, în dialectul săsesc *Kärzign*, în germană *Kertzing*) este satul de reședință al comunei cu același nume din județul Mureș, Transilvania, România.

² *Fideliter et constanter* (lat) – „Cu fidelitate și consecvență”.

cu flori galbene din parc, la o măsuță și să scrie poezii de o mare profunzime sufletească. Masa de piatră, nemîșcată și singură, purta azi o mască albă, cu țurțuri din lacrimile iernii.

Și-a apropiat de trup sumanul bărbătesc din lână gri, cu motive naționale, căci frigul s-a înăsprit în cursul serii și-i dădea târcoale, dar nu-i venea să plece de pe terasă.

A auzit zgomot de pași și reveriile i-au încetat. Pe aleea largă dinspre intrarea principală, curățată de birși³ în cursul amiezii, avansau două mogâldețe atente la lunecuș.

Din observatorul de la balcon, a deslușit o femeie îmbrobodită, cu năframă neagră pe cap, care ținea de mână un copil, să tot fi avut cinci ani după înălțime. Pe un umăr îi atârna o desagă grea – după poziția înclinată a trupului și a călcăturii apăsate.

Dintr-odată, pruncul s-a smuls din mâna mamei și până să prindă ea de veste, s-a aruncat într-un morman de zăpadă, chiuind fericit.

Membrele lui răscoleau frenetic omățul și sunetele vesele ieșite din gura copilului se împrăștiau deslușit în faptul serii.

Din balcon, proprietarul a zâmbit condescendent. S-a văzut pe sine în frageda pruncie, când, învelit în blănuri și încălțat cu ghete călduroase iarna, căuta să scape de sub tutela guvernantei ungueroaice ca să înoate în desăvârșirea albă.

Cojocul gros al mamei îi limita mișcările, dar s-a repezit la copil amestecând cuvinte românești cu cele unguerești și l-a săltat de jos, scuturându-l de zăpadă.

Stimulat de imaginile evocatoare și mișcat de scena cu micuțul, a intervenit:

- Du-l la bucătărie să-i dea ceva bun de mâncare!

³ Birși – sm. 1. Mercenar. 2. Argat. 3. Sluga la vite. DEX 09.

Spune-le că am poruncit eu, a completat când femeia și-a înălțat surprinsă privirea spre balcon.

- Mulțămim cu plecăciune! a rostit îndatoritoare.

A zorit copilul năuc de atâta scuturat înspre bucătăria, de frică să nu răcească, dar după doi pași s-a oprit, răsucindu-se către balcon.

- Am adus carne de porc să aveți de Crăciun – iar moșierul a dat aprobator din cap.

Șândor a inspirat aerul rece și ochii i-au zăbovit pe amprenta lăsată de băiețel în zăpadă. Era sigur că bucuria de scurtă durată a copilului a rămas prinsă în mulajul omătului și probabil rar va întâlni în viitor ocazii mai îmbucurătoare. Personal, nu purta nicio vină de sărăcia unora sau de bogăția altora, a concluzionat realist. Dumnezeu permitea și știa El de ce o face. Ajuta comunitatea de pe moșie când era necesar. Nu voia să vadă sătenii nemulțumiți, că doar cu ei își făcea treaba și se bucura de eficiența muncii lor în toate ocaziile în care au lucrat la castel. Familiarizat cu postul Crăciunului, a cunoscut de mic constrângerile religioase impuse și impactul lor asupra enoriașilor, fie ei maghiari sau români. Sătenii înrădăcinați în tradiții și datini străvechi posteau, devenind vulnerabili în fața asprelor boli ale iernii. Această realitate îl frământa; în pioșenia lor, creștinii neglijau să-și protejeze sănătatea, iar el avea nevoie de muncitori robuști pe vastele sale domenii.

A intrat în casă coborând pe treptele scării care legau etajul de parter, prevăzut cu bolți baroce. Grație candelabrelor cu lumânări, biblioteca bine luminată constituia sanctuarul său predilect, înconjurat de cărți îmbrăcate în piele de vițel. Mirosul pielii tăbăcite amestecat cu cel al lumânărilor și al mobilierului lustruit nu-l mai impresionau, fiindu-i familiare. Totuși

aerul păstra o notă de prospețime; servitorii au curățat conacul de la subsol la mansardă, au spălat draperiile și milieurile colorate cu fir roșu și au ceruit podelele, pregătindu-se cu sfințenie de Sărbători.

Sătenii își duceau existența într-un univers limitat, trăind în locuințele împrăștiate pe domeniu. Fataliști din fire și bucurându-se mărunțișurile vieții asemenea copilului adus de mama lui la conac, trăiau în armonie cu mediul rustic și realitățile cotidiene.

Prin comparație cu locuitorii satului, se știa o fire nomadă, cu dorința arzătoare de a explora misterele lumii, iar mediul arhaic îi era insuficient. Mânat de o nesățioasă sete de cunoaștere, aspira să fie în inima celor mai marcante evenimente ale timpului său.

Așezat în fotoliul preferat, s-a lăsat sedus de jocul flăcărilor din șemineu și s-a bucurat în tihnă de căldura jarului. Răscolit de amintiri, și-a mângâiat medalionul de la gât, un talisman cu Sfântul Gheorghe, primit de la tatăl său în copilărie.

Făcând legătura cu frigul neprietenos, s-a întrebat cine era femeia cu pruncul zvăpăiat și dacă s-au înapoiat în sat.

Capitolul 2

Tânăra n-a plecat până n-a terminat treburile prin castel.

Și-a luat rămas-bun de la bucătărese și, cu Țâncul de mână, au apucat-o pe drumul larg, ce tăia satul în două. Mărșăluind cu grijă, economisindu-și răsuflarea, s-au aventurat în noaptea rece, cu zăpada scârțâind sub tălpi. Aerul cristalin și puternic le-a invadat plămânii, iar stelele străluceau din abundență pe bolta cerească, singurul disconfort fiind frigul care ciupea neîncetat.

Numai în câteva locuințe mai licărea lumina slabă a lămpilor cu ulei, în timp ce volutele de fum ce se ridicau din hornuri valsau molcom deasupra acoperișurilor înalte.

Cel mic, ghiftuit de mâncarea primită, obosit și somnolent de drumurile prin frig, s-a smiorcăit aproape tot drumul.

- No, taci, îți zic! Mintenaș⁴ ajungem acasă.
- S-o gătat Adventul⁵? De ce nu pot bea lapte?
- Nu încă. Peste o noapte și o zi, după aia poți bea

⁴ Mintenaș – adverb. Regionalism. În grabă, imediat, repede, îndată. DEX 09.

⁵ Adventul – (din latină *adventus*, „sosire”) este în calendarul romano-catolic perioada celor patru săptămâni de dinaintea Crăciunului. Prima duminică din Advent este totodată începutul anului liturgic romano-catolic. Timpul adventului începe întotdeauna cu o duminică și durează între 22 și 28 de zile, în funcție de ziua în care cade Crăciunul în a patra săptămână a adventului.

cât vrei. Da' ce treabă ai tu cu Adventul?

- Prietenul meu din vecini zăcea că nu-i musai să postim, numa' să așteptăm Crăciunul.

- Tu pe pruncul ăla îl asculți sau pe mine? Tăți creștinii postesc și de zăc nu, așe rămâne. Și mai taci, că-ți intră frigul pe grumaz și te apucă boala.

- Am întrebat numa'... Tata când vine?

- S-o dus după unchi-tu, căraușul, la Dej, să-l aducă acasă, că i-o murit boii de la căruță și n-are cu ce se întoarce de la ocnă. Or vini până de Crăciun, Sfântu' știe...

- Și de ce i-o murit boii?

- C-or tras din greu la carul cu bolovanii de sare și-or ostenit.

- O zâs buna că ne coace plăcinte cu varză și pită de mălai când vin.

- Ah, de aia întrebai de tac-tu, măi copile, a zâmbit femeia și a deschis portița ca să intre amândoi în curtea casei.

Construită din lemn de bunicul din partea mamei, cu acoperiș în patru ape din șindrilă, casa orientată către soare se bucura pe trei părți de o prispă lungă.

A descuiat ușa împingând ușurel copilul în fața ei și l-a urmat în tindă.

Descălțați de cizmele grele, au pătruns într-o odaie încălzită de la cuptorul din dreapta încăperii. Două mâțe au sărit de pe vatră și mieunau cerșind atenție imediat ce au simțit mișcare în odaie.

Lângă horn, bunica agățase două sfori ca să înșire hribii uscați din toamnă, iar mirosul lor vag a adus miresmele pădurii în nările mamei și a făcut-o să strănute.

- No cât de aici, le-a fugărit, nu vă învărtiți fără noimă prin preajmă!

A săltat pruncul în brațe și l-a așezat pe lavița de lângă perete acoperită cu o velință⁶ din lână groasă.

Îngenunchiată, a scos ciorapii din picioarele copilului și i-a frecat tălpile să le încălzească. Gâdilându-se, a izbucnit în râs și înmuiată de veselie lui, maică-sa a surâs.

- No, da' nu v-o ajuns tăta zăua, ce bai⁷ aveți? a apărut bunica certăreață în pragul ușii alăturate. Doarme tătâne-tu, bată-v-ar norocul!

Bunica, acoperită cu un șal peste umeri, a lipăit desculță în cămașă de noapte, lângă ei.

- Ai dus ploconul Crăciunului la conaș?

- Dus.

- Știe groful?

- Știe, că m-o văzut mergând la bucătărie cu desaga în spinare. Duhăreia din țăgară pe terasă.

- Am mâncat la castel, a intervenit cu trufie copilărească nepotul.

- No, cum așe? și femeia a luat loc lângă copil.

- Așa o poruncit groful. Când am intrat la bucătărie, femeile ne-or făcut și nouă loc, că cinau cu toții.

- Tare-i fain conașul cu ochii lui căprii! a proclamat bunica, mulțumită de hotărârea înțeleaptă a acestuia de a-i hrăni odraslele. Și-i milos ca mamă-sa, contesa, de are grijă de sărmani și văduve de război. Educat în școli înalte, domnește peste întreg Chioarul, că-i învățat. Da' nu-i fudul: poartă mai tot timpul țoale țărănești ca pe la noi.

- Ba-i fudul, că are cu ce, iar contesa e miloasă din ce ia de pe pogoanele de pământ de nu le mai știe hotarele. Zău mamă, spui același lucru de nu știu câte

6 Velință – țesătură țărănească groasă din lână în diferite culori, folosită ca pătură, cuvertură, covor. DEX 09.

7 Bai – necaz, supărare; beteșug – din magh. *baj* „necaz” (< sl. *boj* „calamitate”).

ori pe zi. Nu mai fi invidioasă pe alții!

- Nu pizmuesc pe nimeni, zic și eu. Ia uite-te la taică-tu: degeaba e popă, că mare lucru nu câștigă. Noroc că suntem noi harnice, că altfel, ne-ar mânca păduchii.

- Tata câștigă ce i se dă și socotesc că avem destule față de alții din sat, că abia dovedim cu munca. Numai pământul să-l lucrăm, să-l semănăm sau să-i culegem roadele ne ia o grămadă de timp.

- Lasă că ne ajutăm între noi vecinii și facem clacă de la unul la altul. Voiam să te mai întreb ceva și ne-am luat cu vorba, ah da, oare o sta mult boierul în Coltău?

- O să aflăm. De când o căpătat castelul, tăta ziua dă petreceri sau organizează vânători. E liniște numai când pleacă departe.

- Vorbești să nu taci! Îi tânăr și multe capete slăvite îi calcă pragul. Nu-i botos ca alții!

I-a aruncat maică-sii o privire înverșunată.

- Așe-i, nu-i ca bărbatul meu, asta ai vrut să zăci, nu?

- Că n-o fi buricul târgului să mă gândesc musai la el! și-a încrucișat preoteasa brațele la piept, îmbățoșată.

- De-ar da Dumnezeu să fie așa! a mormăit fata.

- S-a zvonit că așteaptă oaspeți de Crăciun, îi drept?

- Oho, bucătăreșele s-or spetit să facă bucate gustoase și da, așteaptă oaspeți, c-or încălzit iatacurile de la etaj.

- O cunosc pe bucătăreasa-șefă din Hosufalău⁸, c-o slujit nu o dată și multe mese o gătit la castel, ba, într-un an or trimis-o la Cluj, să învețe finețuri dulci.

8 Satulung, mai demult Hosufalău, (în maghiară Kővárhosszúfalu, în germană Langendorf) este satul de reședință al comunei cu același nume din județul Maramureș, Transilvania, România.

- Dar groful tot bucatele simple le alege.
- Nu-i mofturos. Mi-o spus mie femeia la șezătoare.

Aia de i-o născut nora în vară un băiet.

- Da, știu. Am schimbat câteva vorbe la bucătărie cu ea. Le alerga pe slujnice la culcare, că mâine pun de frământat. M-a chemat în clacă, dar i-am zis că nu pot.

- Nu-i musai, nu te du! Și aci avem multe de făcut. Români, unguri, la tăți vine Crăciunul.

- Poți crede că familiile de români din sat sunt mai puține decât cele ale ungarilor?

- Și ce? Ne avem bine cu tății. Ce contează graiul?

- Contează! Vezi că suntem tratați de parcă am locui pe pământ ocupat cu japca!

- Mami, mi-e somn, s-a tânguit băiețelul.

Maică-sa l-a studiat atentă. Adora fiecare părticică a trușorului său, de la părul blond ondulat până la călcâiele mici și rozalii. L-a dezbrăcat de haine și i-a tras peste cap o cămașă groasă din in, apoi l-a culcat în pat, acoperindu-l cu duna.

Bunica a urmărit-o ducându-se la blidarul prins în perete de unde, întinzând mâna, a luat o cană să bea apă. A înghițit de câteva ori, iar în lichidul rămas a adăugat oțet aromat cu plante pentru clătitul gurii. Plimba în gură puțin lichid umflându-și obrazii și scuipa în ligheanul din dosul ușii.

- O să-ți cadă dinții de la oțet, a apostrofat-o maică-sa. Avem cenușă cernută. Ți-am spus că-i mai bună de freci cu degetele.

- S-o gătat, că am folosit-o la leșia pentru vase. Mâine oi cerne proaspătă, că-i destulă în vatră.

- Să nu uiți să pui și praf de mentă!

- Niciodată n-am uitat!

- Culcă-te acuma! S-or adunat o droaie de treburi și n-am chef, când vine al tău acasă de Sărbători, să

grăiască verzi și uscate, că nu ne-am descurcat fără el.

Fie-sa a agățat în cui cu oarecare nervozitate ștergarul folosit.

- Mereu te iei de el!

- Nu te oțărî! Bărbatul e musai ținut din scurt, de vrei liniște în casă.

- Nevastă! Treci de te culcă! a răzbit glasul popii din odaia alăturată. Iară trăncănești!

- No taci că vin acu! a strigat femeia, dar a făcut stânga împrejur și, semeață, s-a dus la culcare.

Dezbrăcându-se, Ilona a rămas nemișcată și palma stângă i-a atins fruntea. Și-a amintit că a visat cu o noapte înainte rândunele hrănindu-și puii. Însemna bucurie, din ce învățase de la femeile satului. Aștepta cu nerăbdare înapoierea bărbatului, că era casa pustie fără el. Cu speranța în suflet, s-a închinat la icoane și s-a strecurat în pat lângă copil.

Mățele s-au cârcit pe cuptor cu lăbuțele sub ele, semn că temperaturile de afară aveau să scadă – a talmăcit ea, observându-le la lumina candeliei.

A stat trează, ascultând vântul prin horn până a cuprins-o somnul, dar la al treilea cântat al cocoșilor, s-a trezit din obișnuință. Cuibărită în culcușul cald, a lăsat moleșeala s-o cuprindă, dar energia acumulată în timpul somnului a împins-o jos din pat. Îmbrăcată, își împletea părul cu degete iscusite, și auzul fin a anunțat-o că tatăl ei moșmondea în odaia apropiată, căci trosneau podelele sub călcătura lui apăsată, probabil căutându-și hainele, să se îmbrace.

Freamătul casei s-a întetțit imediat ce glasul pronunțat al preotesei s-a făcut auzit în toată casa:

- Umblă încet, omule, că trezești nepotul!